PRZEGLĄD ZACHODNI
2025, nr 4
doi.org/10.60972/PZ.2025.4.139

Raporty

RYSZARDA FORMUSZEWICZ
Poznań
ORCID: 0009-0003-6327-6266

PIOTR CICHOCKI
Poznań
ORCID: 0000-0002-6501-9082

Polacy o Niemczech i stosunkach polsko-niemieckich
Raport z badań

Wprowadzenie: koncepcja i metodologia badania

Obserwacja stosunków polsko-niemieckich oraz debaty publicznej na ich temat, toczonej niejednokrotnie z silnymi emocjami i użyciem wyrazistej retoryki, kieruje uwagę badawczą ku społecznym uwarunkowaniom polskiej polityki wobec Niemiec. Uczestnicy nadający ton tej debacie zakładają przynajmniej pośrednio, że służy to mobilizacji w ramach rywalizacji sił politycznych, za czym stoi domniemanie, że takie podejście odpowiada postrzeganiu relacji bilateralnych na poziomie społecznym.

Zależność między nastrojami społecznymi a decyzjami w dziedzinie polityki zagranicznej stanowi istotny przedmiot zainteresowania nauki. W świetle koncepcji „gier dwupoziomowych" Roberta D. Putnama negocjacje międzynarodowe odbywają się równocześnie na poziomie międzynarodowym (między państwami) oraz na poziomie krajowym – z udziałem społeczeństwa, partii politycznych oraz grup interesu. W konsekwencji porozumienie z partnerem zagranicznym musi być możliwe do zaakceptowania także przez krajowe podmioty polityczne i społeczne, co ogranicza pole negocjacyjne rządu (Putnam 1988). Preferencje społeczne są artykułowane w debacie publicznej, w dominujących narracjach medialnych – obecnie również w sferze mediów społecznościowych, a zarazem je współtworzą. Wreszcie, znajdują odzwierciedlenie w zachowaniach wyborczych. Sceptyczne nastawienie społeczne może ograniczać pole manewru politycznego dla decydentów, zwłaszcza odnośnie do współpracy w zakresie bezpieczeństwa czy pogłębienia współpracy gospodarczej. Nastroje społeczne mogą stanowić przeszkodę dla określonych działań, wpływać na kierunek lub na intensywność współpracy bilateralnej.

Ramę teoretyczną dla analizy społecznych uwarunkowań polityki Polski wobec Niemiec tworzy podejście odwołujące się do polityzacji polityki zagranicznej, w której kwestie międzynarodowe stają się elementem rywalizacji wewnętrznej oraz mobilizacji elektoratu. Współtworzone przez polityków narracje dotyczące relacji polsko-niemieckich mogą być wykorzystywane jako element konfliktu wewnątrzpolitycznego ukierunkowanego na utrzymanie lub pozyskanie wyborców (np. Raunio, Wagner 2020).

W intensywnych debatach prowadzonych w Polsce na temat relacji z Niemcami można wyróżnić dwa dominujące sposoby interpretacji. Pierwszy z nich, reprezentowany przede wszystkim przez środowiska sytuujące się po prawej stronie sceny politycznej, podkreśla potrzebę ostrożności w relacjach z Niemcami, większy nacisk kładzie na kwestie suwerenności oraz asymetrię potencjałów między oboma państwami. W tej narracji relacje polsko-niemieckie są często osadzane w kontekście historycznym i geopolitycznym, a także ukazywane przez pryzmat potencjalnych rozbieżności interesów w ramach Unii Europejskiej. Drugi sposób, charakterystyczny przede wszystkim dla środowisk o profilu centrowym i lewicowym, akcentuje znaczenie współpracy polsko-niemieckiej jako jednego z filarów integracji europejskiej oraz stabilności w regionie. W tej perspektywie relacje bilateralne są postrzegane przede wszystkim jako przestrzeń współdziałania, zwłaszcza w sferze gospodarki oraz odpowiedzi na globalne wyzwania, a także w rosnącym stopniu – w ślad za przemianą relacji transatlantyckich – w zapewnianiu bezpieczeństwa w Europie (Malinowski 2017).

Te odmienne tendencje interpretacyjne rywalizują o wpływ na opinię publiczną. Stanowią tym samym ważny element krajowego „drugiego poziomu" gry w ujęciu Putnama, oddziałując na sposób definiowania interesów narodowych oraz predefiniując zakres akceptowalnych politycznie form współpracy. Wielu obserwatorów współpracy polsko-niemieckiej nadaje temu podziałowi wręcz dominującą rolę. Takie podejście może jednak prowadzić do nadmiernego przypisywania czynnikom krajowym odpowiedzialności za trudności w relacjach bilateralnych, marginalizując znaczenie czynników instytucjonalnych lub jakości współpracy na poziomie międzyrządowym pod względem komunikacyjnym, koncepcyjnym i realizacyjnym.

W sferze relacji polsko-niemieckich szczególnym kompleksem tematycznym, w którym postawy społeczne oddziałują wyraźnie na podmioty polityczne pozostają obciążenia historyczne związane z II wojną światową i okupacją. Zarazem w świetle zmienionych uwarunkowań bezpieczeństwa w Europie większego znaczenia może nabrać podejście do współpracy pol-

sko-niemieckiej w tym zakresie, intensyfikując spory wewnątrzpolityczne dotyczące tej sfery. Równolegle do eksponowanych wcześniej kwestii polityki energetycznej i migracyjnej coraz większego znaczenia nabiera polityka obrony i kwestie współpracy wojskowej. Równolegle do uzgodnień na poziomie międzypaństwowym ważnym elementem kształtującym politykę w tym zakresie staje się w rosnącym stopniu krajowa rywalizacja polityczna oraz debata publiczna.

Społeczne postrzeganie określonej sfery współpracy międzynarodowej może jednak również sprzyjać poszerzeniu bądź pogłębieniu współpracy, tworząc dla niej podstawę legitymizacyjną. Otwiera to pole do osiągania założonych celów w miejsce strategii zachowawczej, skupionej na mitygowaniu potencjalnego ryzyka płynącego z antycypowanej opinii społecznej w przypadku podążenia większości za stanowiskiem reprezentowanym przez opozycję.

Badania opinii publicznej pozwalają lepiej zrozumieć nie tylko nastroje społeczne, lecz także kontekst, w którym podejmowane są decyzje dotyczące polityki zagranicznej. Społeczne postrzeganie partnera współpracy międzynarodowej, poziom zaufania do niego czy ocena wzajemnych relacji mogą poszerzać lub ograniczać pole manewru decydentów politycznych. Należy przy tym uwzględnić, że opinia społeczna ma charakter dynamiczny i podlega wpływom debaty publicznej oraz przekazów medialnych. Można na nią oddziaływać. Szczególną rolę może przy tym odgrywać efekt wzmocnienia już występujących przekonań przez selektywne korzystanie ze źródeł informacji, czemu sprzyjają algorytmy dobierające informacje w mediach społecznościowych (Pariser 2012).

Utrzymujące się w Polsce stosunkowo duże zainteresowanie Niemcami i relacjami bilateralnymi sprzyja badaniu opinii społecznej dotyczącej różnych aspektów współpracy polsko-niemieckiej. Pomiary te mają jednak zasadniczo charakter punktowy i podejmowane są w reakcji na tematy dominujące w danym momencie w krajowej bądź europejskiej debacie politycznej. Pozwalają one niejednokrotnie uchwycić społeczną wrażliwość na określone kwestie, zazwyczaj nie dostarczają jednak odpowiedzi wyjaśniającej źródła identyfikowanych postaw. Szerszej i bardziej systematycznej bazy danych dotyczącej nastawienia społecznego do zachodniego sąsiada dostarczają badania prowadzone przez Fundację Centrum Badania Opinii Publicznej (CBOS). Ośrodek ten regularnie bada nastawienie Polaków do innych narodów, a także przeprowadza w kilkuletnich odstępach projekty ukierunkowane na postrzeganie Niemiec i współpracy polsko-niemieckiej (CBOS 2026, 2025a, 2025b). Kolejnym wartościowym źródłem informacji o polskiej opinii publicznej wobec Niemiec są badania realizowane w ramach „Barometru

Polsko-Niemieckiego”[1]. Wyjątkowość tego projektu polega na walorze porównawczym zarówno ze względu na regularność pomiaru, jak i równoległej realizacji także w Niemczech[2]. Związana z tym konieczność projektowania kwestionariusza zarówno dla polskich, jak i niemieckich respondentów zawęża możliwość dostosowania narzędzia badawczego do specyfiki każdego ze społeczeństw. Ograniczenia te uzasadniają potrzebę bardziej pogłębionego pomiaru postaw społecznych wobec Niemiec.

Koncepcja prezentowanego w niniejszym raporcie badania zrealizowanego przez Instytut Zachodni zakładała wyjście poza proste diagnozowanie ambiwalencji obserwowanej w nastawieniu polskiego społeczeństwa wobec Niemiec. Celem było bardziej szczegółowe rozpoznanie podstaw społecznych wobec relacji bilateralnych oraz identyfikacja zróżnicowanych wzorców opinii w tym zakresie, a w ten sposób umożliwienie głębszego zrozumienia nastrojów społecznych. Konstrukcja użytej w badaniu ankiety miała służyć przybliżeniu postrzegania Niemiec w dwóch wymiarach: jako sąsiada i jako podmiotu politycznego. Zamierzeniem badawczym było także podjęcie próby ustalenia, na ile dominujący charakter silnie spolaryzowanej debaty publicznej znajduje faktyczne odzwierciedlenie w wynikającym z bardziej precyzyjnego pomiaru obrazie preferencji społecznych. Badania nad postawami społecznymi i politycznymi wskazują bowiem, że rzadko układają się one w pojedyncze kontinuum, lecz raczej tworzą złożone profile przekonań (McCutcheon 1987).

Tak zarysowane ramy projektu badawczego determinowały pierwszą zasadniczą decyzję metodologiczną, jaką było zdecydowane zwiększenie liczebności próby w stosunku do wartości przeważnie stosowanych w badaniach ogólnokrajowych do 2516 respondentów. Ich dobór odzwierciedlał podstawowe charakterystyki społeczno-demograficzne populacji Polski. Większa liczebność próby miała umożliwić dokonywanie analiz wewnątrzkrajowych, wymagających wystarczającej liczby obserwacji w podgrupach oraz mniej licznych

---

[1] Badania dotyczące wzajemnego postrzegania Polaków i Niemców prowadzone przez Instytut Spraw Publicznych we współpracy ze zmieniającymi się na przestrzeni lat partnerami, poczynając od publikacji: X. Dolińska, M. Fałkowski, *Polska-Niemcy. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzania Unii Europejskiej*, Warszawa 2001. Najnowszy raport: Kucharczyk, Łada 2025.

[2] Warto przy tym zaznaczyć, że asymetria zainteresowania sąsiadem ujawnia się także w sferze badania opinii publicznej. Temat relacji polsko-niemieckich podejmował Instytut Allensbach, jednak pula dostępnych ustaleń demoskopijnych na temat postrzegania Polski w Niemczech jest nieporównywalnie mniej zasobna. W rezultacie próby odzwierciedlenia obrazu Polski w Niemczech podejmowane są również z polskiej inicjatywy, por. Cichocki, Lewandowska, Nowosielski (2013) oraz Raport PISM Polska w oczach Niemców (2023).

kategoriach respondentów. W procesie analizy zastosowano ważenie post-stratyfikacyjne.

Dla przypisania respondentów do określonej orientacji politycznej wprowadzono do metryczki pytanie o decyzję wyborczą w drugiej turze wyborów prezydenckich w 2025 r. Ze względu na znaczny upływ czasu od ostatnich wyborów parlamentarnych oraz w świetle zarysowanej powyżej charakterystyki debaty publicznej o stosunkach polsko-niemieckich przyjęto założenie, że tak kierunkowo wyrażona zasadnicza preferencja polityczna bardziej odpowiada celom badania niż wyróżnianie wyborców poszczególnych partii politycznych.

Badanie sondażowe przeprowadzono w grudniu 2025 r. techniką CAWI za pośrednictwem Panelu Ariadna. Średni czas wypełnienia wynosił ok. 7 minut.

Rozkład liczebności próby w przekroju terytorialnym

W ankiecie szeroko wykorzystano pięciostopniową skalę Likerta, umożliwiającą pomiar kierunku oraz natężenia postaw wobec prezentowanych stwierdzeń. Respondenci mogli wyrazić zgodność z danym twierdzeniem, wybierając jedną z pięciu odpowiedzi: „zdecydowanie się zgadzam", „raczej się zgadzam", „ani się zgadzam, ani się nie zgadzam", „raczej się nie zgadzam" oraz „zdecydowanie się nie zgadzam". Dwukrotnie w ankiecie użyto w zestawie odpowiedzi wariant „trudno powiedzieć". Na podstawie analizy publicznej debaty o stosunkach polsko-niemieckich sformułowane zostały baterie stwierdzeń dotyczących kluczowych aspektów: generalnych ram relacji bilateralnych, działania w ramach UE, podejścia do obciążeń historycznych oraz funkcjonowania sąsiedztwa Polski i Niemiec z akcentem na kontakty gospodarcze. Podkreślenia wymaga, że przedstawione respondentom do oceny stwierdzenia nie stanowią o faktach. Ich funkcją nie jest oddawanie faktycznego obrazu rzeczywistości, tylko odzwierciedlenie poglądów wyrażanych w toku publicznych dyskusji dla uzasadnienia określonego podejścia do kształtowania polityki wobec Niemiec.

Istotne *novum* metodologiczne stanowiło wykorzystanie w badaniu postaw Polaków wobec Niemiec metody analizy klas ukrytych (*latent class analysis*, *LCA*). Jest ona jedną z metod identyfikacji nieobserwowalnych typów respondentów na podstawie wzorców odpowiedzi na zmienne kategorialne, do których należą wskazania na skali Likerta. Źródła tej metody analitycznej sięgają klasycznych prac Paula Lazarsfelda nad strukturą postaw i opinii (Lazarsfeld, Henry 1968). *LCA* modeluje obserwowane odpowiedzi jako efekt przynależności do skończonej liczby klas ukrytych, umożliwiając identyfikację spójnych konfiguracji przekonań oraz oszacowanie prawdopodobieństwa przynależności każdego respondenta do danej klasy. Podejście to jest szczególnie przydatne w badaniach nad postawami społecznymi i politycznymi, ze względu na ustalenia badawcze wskazujące na występowanie co do zasady raczej złożonych profili przekonań (McCutcheon 1987). W odróżnieniu od metod grupowania opartych na miarach odległości, *LCA* ma charakter modelowy: pozwala formalnie oceniać dopasowanie za pomocą kryteriów informacyjnych, uwzględnia błąd pomiaru oraz dostarcza interpretowalnych parametrów w postaci warunkowych prawdopodobieństw odpowiedzi w obrębie klas (Collins, Lanza 2010). *LCA* znajduje szerokie zastosowania w analizie opinii publicznej do identyfikacji typów orientacji społecznych niewidocznych przy użyciu podejść zorientowanych na pojedyncze zmienne. W niniejszym badaniu *LCA* umożliwiło wyróżnienie profili postaw wobec Niemiec i umieszczenie ich w kontekście polaryzacji sceny politycznej w Polsce.

Niemcy jako sąsiedzi / Niemcy jako sąsiad

W pierwszej kolejności respondenci deklarowali swoje nastawienie do narodów sąsiadujących z Polską. Dla jej wyrażenia celowo zaproponowano warianty odpowiedzi (raczej/zdecydowanie) pozytywny, neutralny bądź (raczej/zdecydowanie) negatywny jako mniej nacechowane emocjonalnie niż deklaracje sympatii albo antypatii.

Generalnie percepcja sąsiada obciążona jest doświadczeniem historycznym, a także utrwalonymi w kulturze schematami interpretacyjnymi, co sprzyja trwałości określonych opinii. W świetle uzyskanych odpowiedzi można jednak stwierdzić, że znaczną rolę odgrywa kryterium umiejscowienia sąsiada na osi sojusznik-nieprzyjaciel. Zdecydowany jest sceptycyzm wobec Rosjan, w przypadku których 46% respondentów określiło swój stosunek jako zdecydowanie negatywny, a 29% jako negatywny. Nieco mniej wyraźnie rysuje się sytuacja Białorusinów, wobec których uzyskano odpowiednio wartości 18 i 29%. Znaczny udział deklaracji pozytywnego i zdecydowanie pozytywnego nastawienia odnotowany został wobec Czechów, Słowaków i Litwinów.

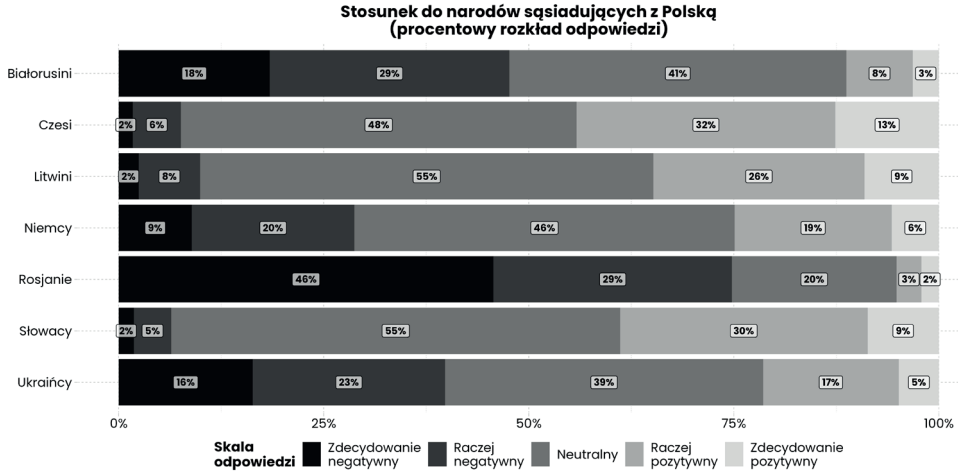

Zbieżnie z wcześniejszymi badaniami o podobnym profilu w przypadku Niemców ujawniła się ambiwalencja (por. CBOS 2026). Prawie połowa respondentów deklaruje neutralny stosunek do Niemców (48%), a łączny udział 29% wskazań negatywnych przewyższa lekko udział 25% wskazań pozytywnych. Zdystansowanie polskiego społeczeństwa ujawnia się jeszcze bardziej w przypadku Ukraińców, z wyraźniej zarysowanym ciążeniem w kierunku nastawie-

nia negatywnego (39% wskazań negatywnych *vs* 22% pozytywnych). W przypadku obu narodów rozkład odpowiedzi w elektoracie centrowo-lewicowym i prawicowym uwidacznia efekt polaryzacji politycznej, szczególnie w odniesieniu do Niemców.

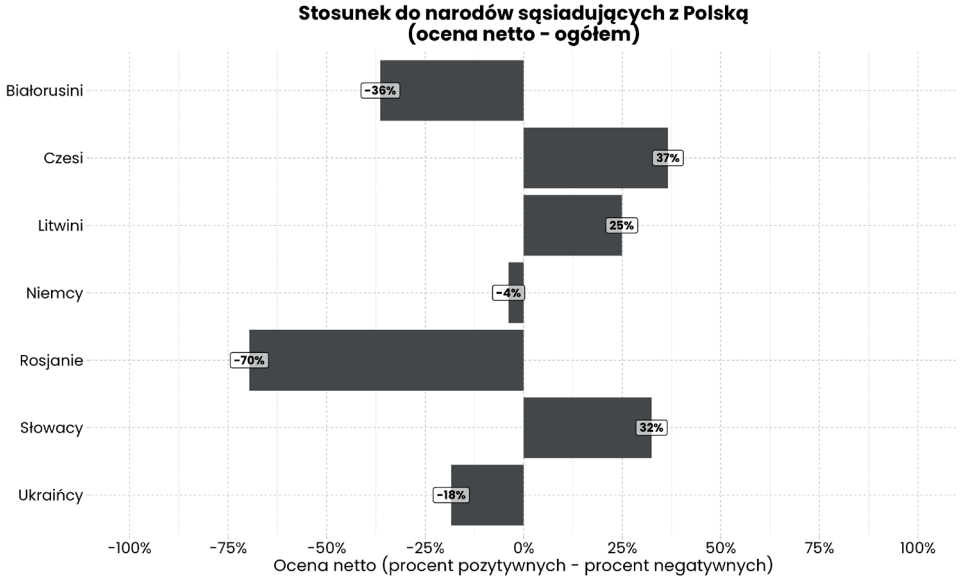

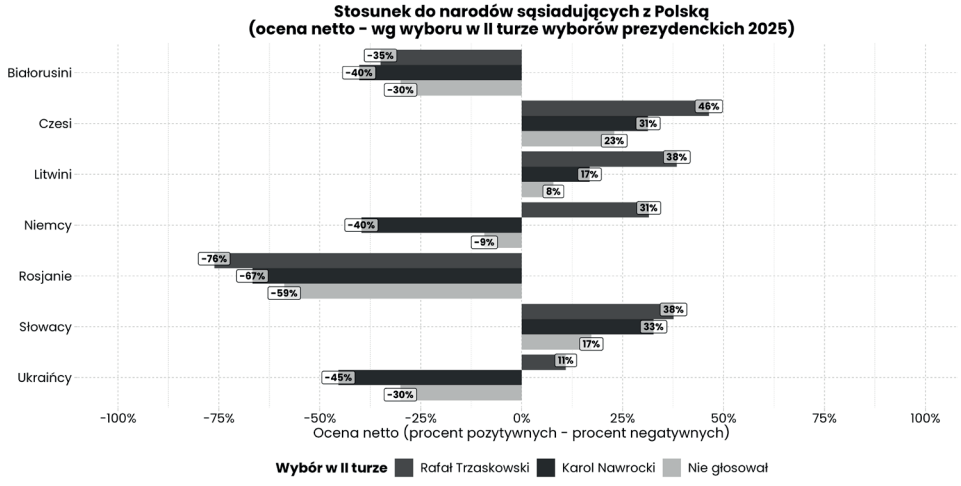

Bliższy ogląd rozkładu wskazań pozwala uznać, że wysoki odsetek odpowiedzi neutralnych może przemawiać za tym, że znaczna część społeczeństwa nie ma ugruntowanych opinii w tym zakresie. Należy przy tym przypomnieć,

że ocena odpowiedzi neutralnych stanowi generalnie wyzwanie przy interpretacji wyników badań opinii publicznej z uwagi na szerokie spektrum możliwych motywacji stojących za nimi. Mogą one odzwierciedlać między innymi poczucie braku wiedzy na badany temat, nieodnalezienie własnego poglądu w proponowanych sformułowaniach, próbę uniknięcia udzielenia odpowiedzi, ułatwienia lub przyspieszenia zadania w postaci wypełniania ankiety (Wierzbiński i in. 2014). Podkreślenia wymaga jednak, że udzielenie odpowiedzi neutralnej nie powinno być traktowane jako domniemana opinia o zabarwieniu negatywnym. W świetle uzyskanych wartości można zatem przyjąć, że nawet przy znacznym odsetku wskazań wyrażających sceptycyzm, przeważa nastawienie pozytywne oraz pragmatyczno-neutralne.

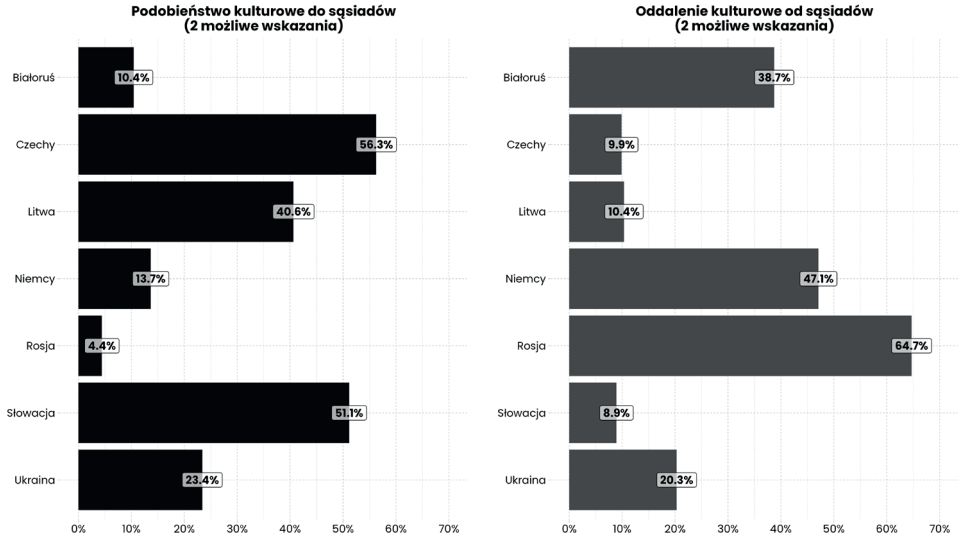

Interesujący obraz rysuje się na podstawie ocen, którzy sąsiedzi są bliscy Polsce pod względem kultury i zwyczajów, a którzy oddaleni[3]. Polacy wyraźnie tożsamościowo sytuują się w Europie Środkowej, przypisując większą bliskość Czechom, Słowacji i Litwie. Niemcy jako państwo oddalone kulturowo wskazywane są przez blisko połowę respondentów. Warto zaznaczyć, że tej oceny nie zmienia okoliczność bezpośredniego zapoznania się z Niemcami przez po-

[3] Ujęcie pytania nawiązuje do wcześniejszego badania CBOS (CBOS 2015), jednakże z istotną modyfikacją zastosowaną w projekcie PISM z 2023 r. do badania obrazu Polski na tle innych sąsiadów Niemiec (PISM 2023). Respondenci mogli każdorazowo wskazać dwa państwa.

byt w tym kraju. Wpływ bieżącej sytuacji bezpieczeństwa uwidacznia znaczne poczucie oddalenia wobec Białorusi oraz zdecydowana deklaracja dystansu wobec Rosji. Ukraina lokowana jest obecnie na pozycji pośredniej ze zbliżonymi odsetkami wskazań na bliskość, jak i na oddalenie.

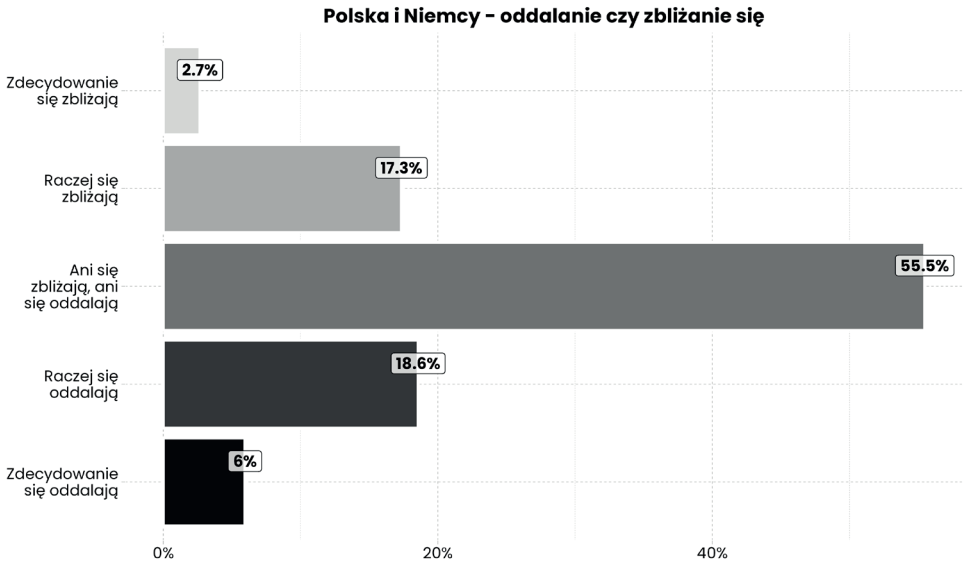

Dla uchwycenia charakterystyki sąsiedztwa Polski i Niemiec w ujęciu dynamicznym respondenci oceniali także, czy oba państwa zbliżają się czy oddalają. Wyraźnie dominujące wskazania neutralne (55,5%) wskazują na odczucie stabilności, które w tym wypadku można jednak interpretować także jako wyraz stagnacji i brak wyraźnego trendu zmian. Odsetek odpowiedzi wskazujących na oddalanie się obu państw (24,6%) jest nieco wyższy niż oceny wskazujące na ich zbliżanie się (20,0%).

Niemcy jako podmiot polityczny

Ocena intencji

Respondenci zostali poproszeni o ocenę, jaki stosunek do Polski mają państwa szczególnie istotne z punktu widzenia polityki zagranicznej i bezpieczeństwa. W przypadku bezpośrednich sąsiadów zdecydowanie negatywna postawa przypisana została Rosji (łącznie 84%). Krytycznie postrze-

gane jest jednak także stanowisko Ukrainy, ze znacznym odsetkiem ocen jej negatywnego (27%) czy wręcz zdecydowanie negatywnego (16%) stosunku do Polski. Zwraca uwagę, że Niemcy (względnie polityka Niemiec) odbierani są bardziej krytycznie niż inni sojusznicy. Mniejszy jest odsetek przypisujących im pozytywny stosunek do Polski (łącznie 28%) w porównaniu z USA (łącznie 41%), Wielką Brytanią (łącznie 41%) i Francją (łącznie 34%), a ponadto w ich wypadku przeważają oceny negatywne (łącznie 33%). Niemcy jawią się w odbiorze społecznym zatem jako kraj potencjalnie problematyczny, wobec którego intencji część społeczeństwa wykazuje nieufność.

Podkreślenia wymaga, że z uwagi na dynamiczny rozwój sytuacji w relacjach transatlantyckich (badania przeprowadzono w grudniu 2025 r.) wskazana jest ostrożność przy interpretacji porównawczej z USA. Nie należy jednak zakładać automatycznego przełożenia ewentualnej zmiany nastrojów w odniesieniu do USA na przesunięcia ocen w odniesieniu do innych sojuszników.

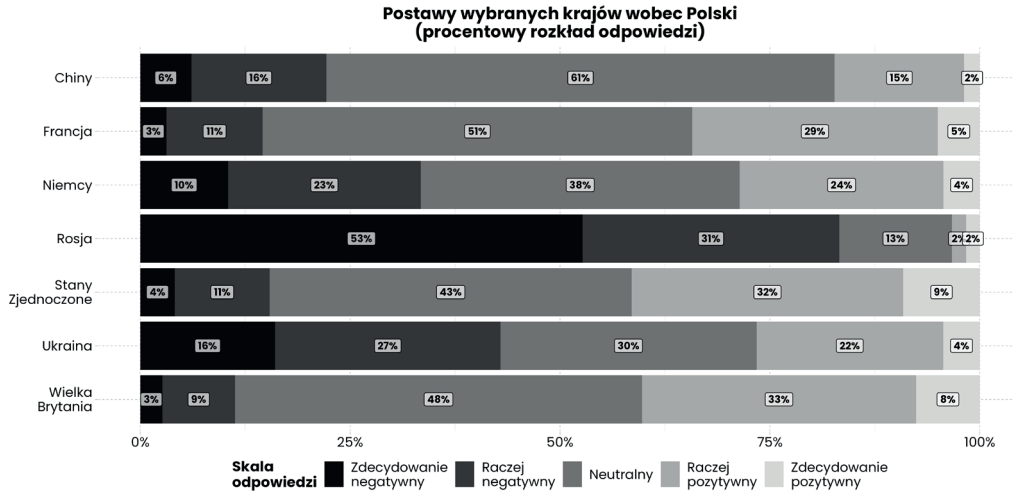

Spolaryzowanie opinii w związku z orientacją polityczną respondentów uwidoczniło się przy ocenach nastawienia Niemiec i Ukrainy do Polski. Zróżnicowanie percepcji partnerów Polski w zależności od opcji politycznej można zaobserwować także w przypadku Francji.

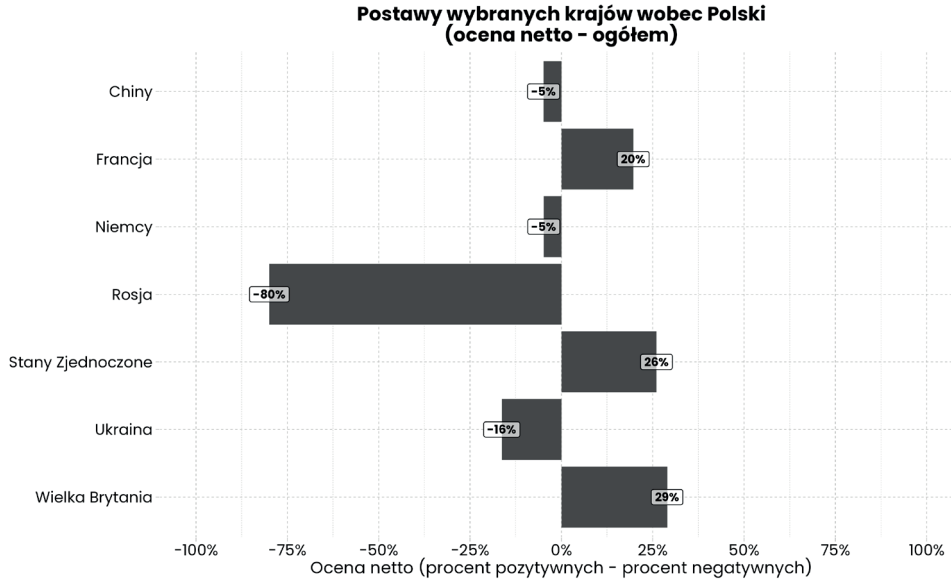

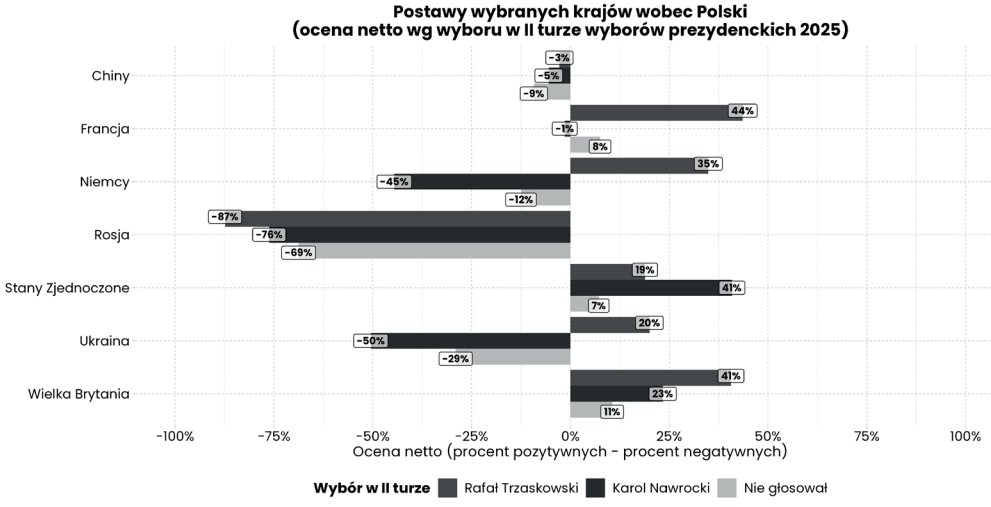

Ocena relacji bilateralnych

W ocenie stanu relacji polsko-niemieckich przeważają wskazania pozytywne (36%) i neutralne (41%). O tym, że relacje te są złe lub bardzo złe przekonanych jest 23% respondentów. Dominująca większość zakładała, że w najbliższej przyszłości relacje nie ulegną zmianie (67%), a tylko 17% spodziewała się ich

poprawy. Przeważa zatem przekonanie o stabilności obecnego stanu współpracy polsko-niemieckiej, o jej przewidywalności. Niewygórowany poziom oczekiwań respondentów ogranicza ryzyko wystąpienia rozczarowania społecznego w tym zakresie w reakcji na ocenę skuteczności inicjatyw podejmowanych przez stronę polską. Rozkład odpowiedzi można jednak także interpretować jako symptom stagnacji i inercji koncepcyjnej w myśleniu o przyszłości wzajemnych stosunków. Społeczeństwo nie dostrzega bowiem impulsów dla ich dalszego rozwoju. Może to wyrażać przekonanie, że wszelkie pozytywne elementy współpracy zostały już skonsumowane, nie rysują się przy tym perspektywy na wytworzenie nowych.

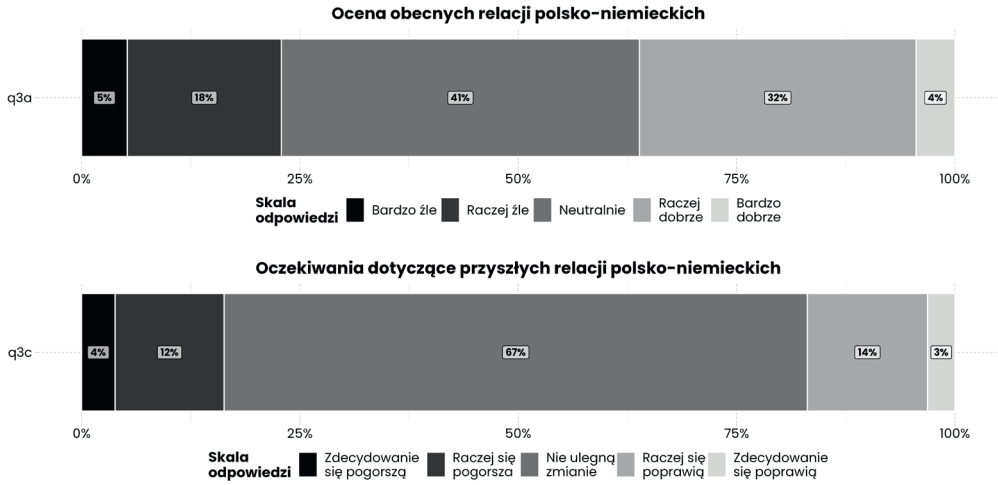

Charakterystyka relacji bilateralnych

Najwyższy poziom akceptacji uzyskało stwierdzenie, że współpraca Polski i Niemiec sprzyja stabilności w Europie, z którym zgodziło się 51% badanych (15% zdecydowanie), podczas gdy przeciwne zdanie wyraziło 18%. Stosunkowo liczny odsetek wskazań akceptujących tj. 49% uzyskało stwierdzenie, że Polska i Niemcy mają wspólne interesy. Odmiennego zdania było 22%. Udział wskazań neutralnych wyniósł 29%, co stanowi najniższą wartość tej kategorii w tej części tematycznej kwestionariusza, osiągającej rozpiętość do 37%. Opinię, że pojednanie polsko-niemieckie jest kluczowym osiągnięciem powojennej Europy, podziela 47% respondentów, przy sprzeciwie 18%.

Dostrzeganie pozytywnej roli współpracy obu państw dla stabilności Europy oraz uznanie historycznego znaczenia procesu pojednania polsko-niemiec-

kiego występuje równolegle ze stosunkowo wysokim poziomem nieufności w sferze bezpieczeństwa oraz poczuciem asymetrii relacji bilateralnych. Stwierdzenie, że w sprawach bezpieczeństwa Polska może ufać Niemcom, spotkało się z relatywnie sceptycznym odbiorem. 36% nie zgodziło się z nim (15% zdecydowanie) podczas gdy przeciwnej opinii było 28% (6% zdecydowanie). Taki rozkład odpowiedzi sygnalizuje ograniczony poziom zaufania społecznego do Niemiec w dziedzinie bezpieczeństwa, przy jednoczesnym znacznym udziale postaw niezdecydowanych (36%). Stosunkowo szeroko występuje przekonanie zakładające dominującą pozycję Niemiec; 40% (17% zdecydowanie) respondentów zgodziło się ze stwierdzeniem, że Niemcy oczekują od Polski podporządkowania.

Znaczny odsetek potwierdzeń (44%, w tym 18% zdecydowanie) uzyskał pogląd, że Polska postrzega Rosję jako zagrożenie, podczas gdy Niemcy liczą na przywrócenie współpracy z Rosją. Można z tego wnosić o stosunkowo szerokim upowszechnieniu opinii o rozbieżności podejścia strategicznego Polski i Niemiec wobec Rosji.

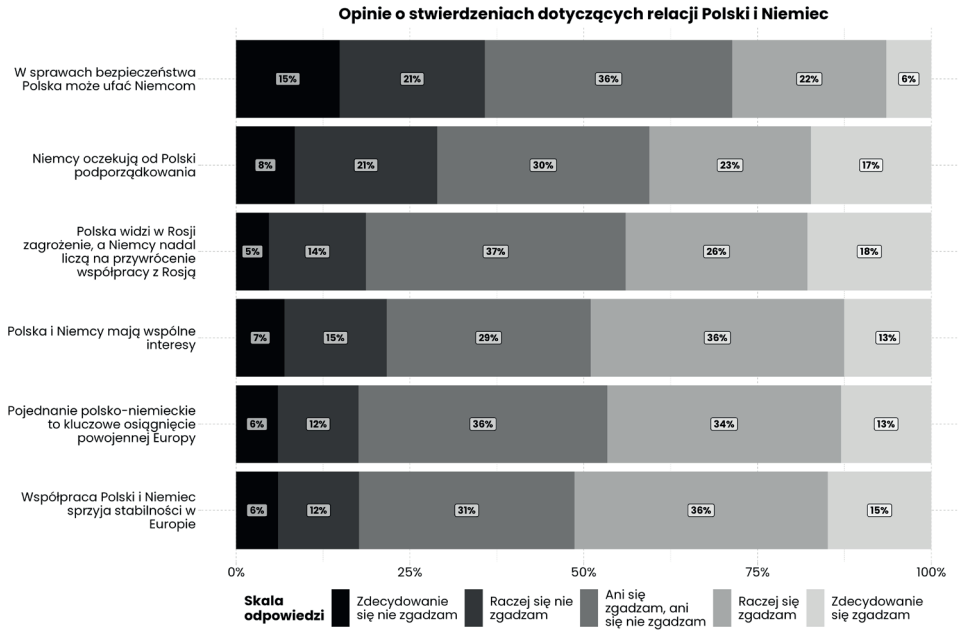

Niski poziom zaufania do Nieniec na poziomie społecznym widoczny jest w szczególności w elektoracie prawicowym. W tym segmencie wyborców często występuje także przekonanie, że współpraca polsko-niemiecka nie ma

charakteru partnerskiego („podporządkowanie"). Na postrzeganie Niemiec wpływa też poczucie odmienności podejścia do Rosji i to w znacznej mierze niezależnie od preferencji politycznych respondentów. Po stronie elektoratu centrowo-lewicowego utrzymuje się świadomość fundamentów współpracy zbudowanych po 1989 r.: uznanie wartości pojednania i wzajemnego zbliżenia jako wkładu w stabilność Europy oraz dostrzeganie „wspólnoty interesów".

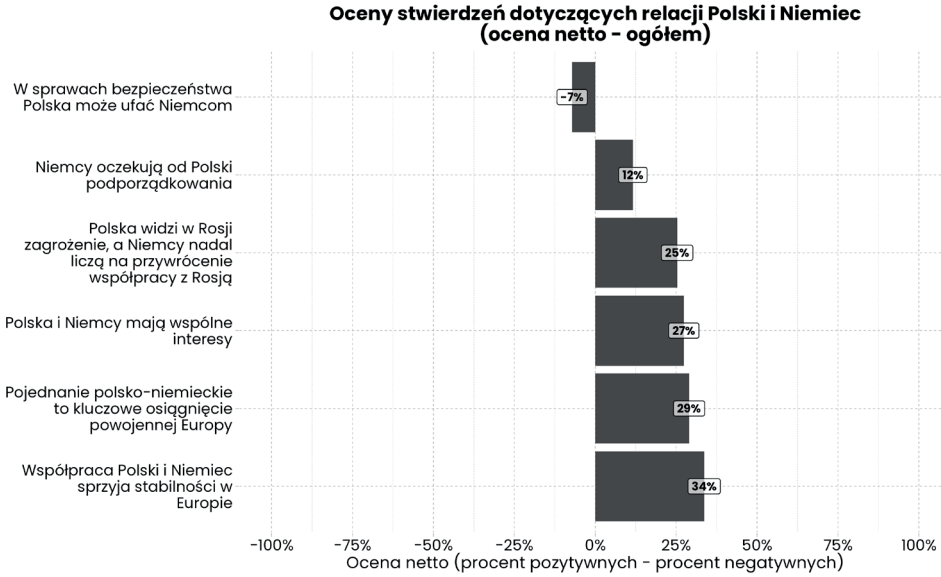

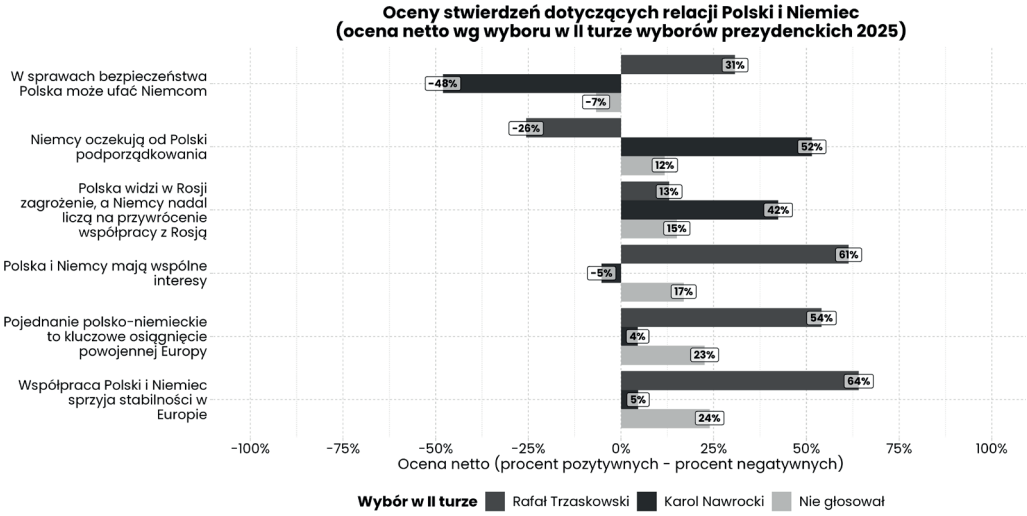

Niemcy i Polska w UE

Szeroko reprezentowane jest przekonanie o odmienności wizji UE w obu państwach (łącznie 48%). Ze stwierdzeniem, że Polska i Niemcy po równo korzystają z członkostwa w UE zgodziła się jedna czwarta badanych, zanegowało je natomiast 40% badanych (17% zdecydowanie). 27% badanych gotowych było podzielić ocenę, że Niemcy postrzegają Polskę jako państwo szkodzące UE, a zarazem największą liczbę wskazań uzyskała odpowiedź neutralna. Jednocześnie 40% respondentów uznało rolę Niemiec dla zapewnienia funkcjonowania UE.

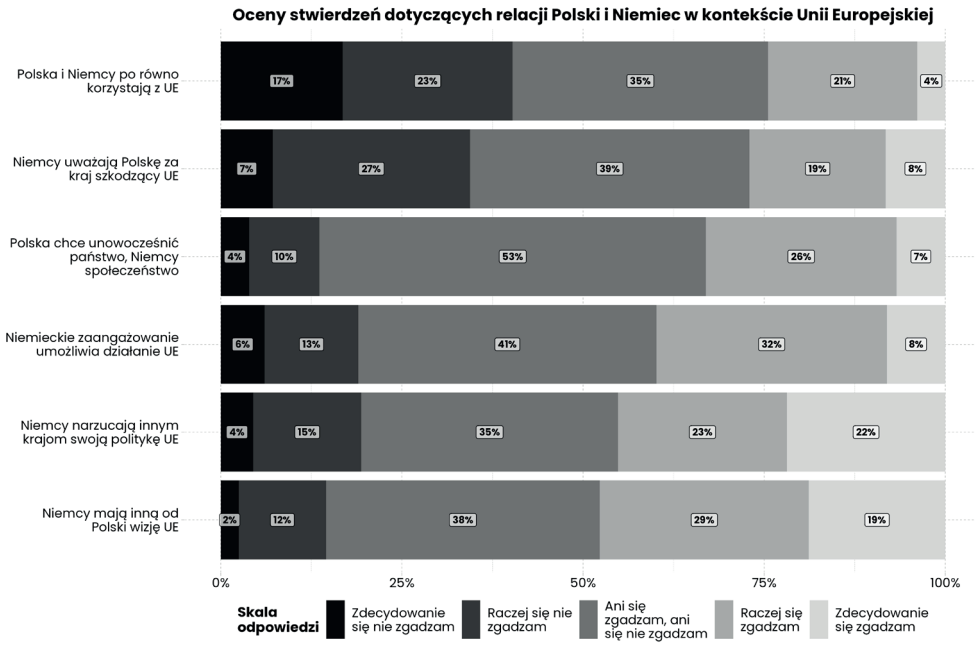

Generalnie w baterii stwierdzeń dotyczących relacji polsko-niemieckich w kontekście UE wyraźnie wzrósł udział odpowiedzi neutralnych/niezdecydowanych: rozpiętość tych wskazań wyniosła od 35% do 53%, co może dowodzić mniejszego skrystalizowania opinii w tym zakresie niż miało to miejsce przy ogólnym charakteryzowaniu relacji bilateralnych. Możliwe jest także ograniczone zainteresowanie społeczne szczegółową dynamiką relacji polsko-niemieckich w ramach UE. Odpowiedź pośrednią w największej liczbie wybrano przy stwierdzeniu o preferencje modernizacyjne w ramach UE, co można interpretować m.in. jako sygnał o mniejszej roli kwestii modernizacji społecznej w polskiej debacie publicznej.

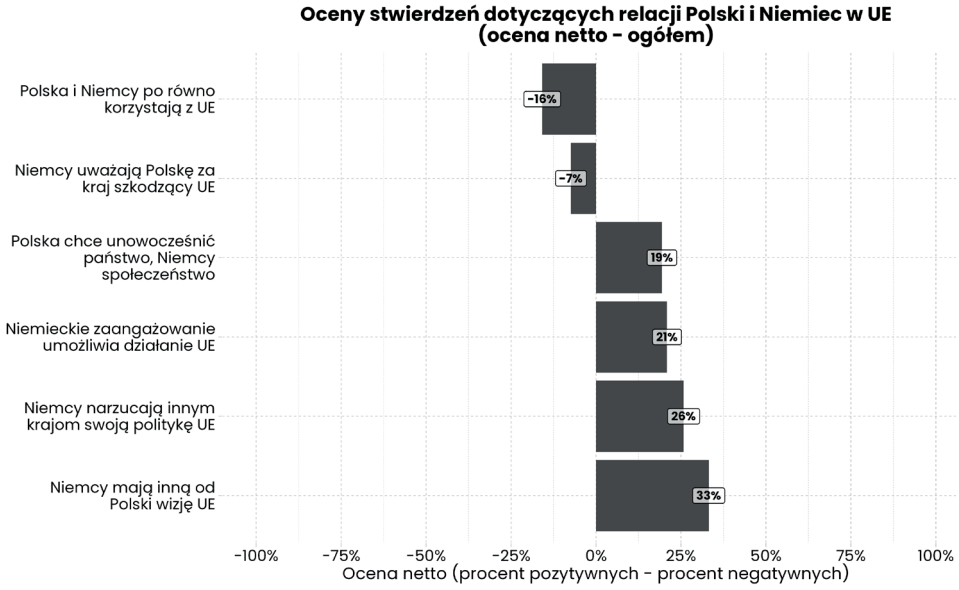

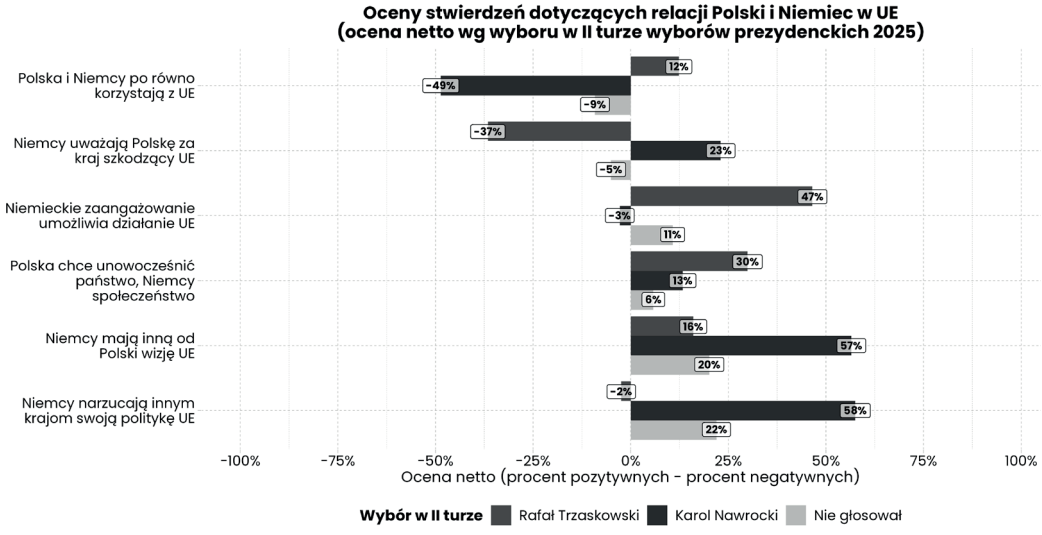

Stosunkowo rozpowszechnione jest przekonanie o dominującej pozycji Niemiec w procesie decyzyjnym UE: 45% respondentów zgadza się z twierdzeniem (w tym 22% zdecydowanie), że Niemcy narzucają innym krajom swoją politykę UE. Krytyczne postrzeganie Niemiec w kontekście UE widoczne jest głównie w elektoracie prawicowym.

Obciążenia historyczne

Większość respondentów (55,7%) wyraża przekonanie, że Polska powinna domagać się od Niemiec zadośćuczynienia za straty poniesione w trakcie II wojny światowej. Przeciwną opinię poparło 15,8%, a 28,4% nie ma jasnego zdania w tej kwestii. Można zatem przyjąć, że postulat dochodzenia – bez przesądzania jego charakteru – ma szeroką legitymację społeczną, wykraczającą poza podziały polityczne. Odsetek odpowiedzi środkowych w wariancie „trudno powiedzieć" był w przypadku tego pytania najniższy w całym sondażu. Możliwe jest, że część respondentów brak sprzeciwu wobec idei zadośćuczynienia (w wymiarze symbolicznym lub materialnym) uniezależnia od ewentualnych wątpliwości dotyczących perspektyw realizacji tego postulatu.

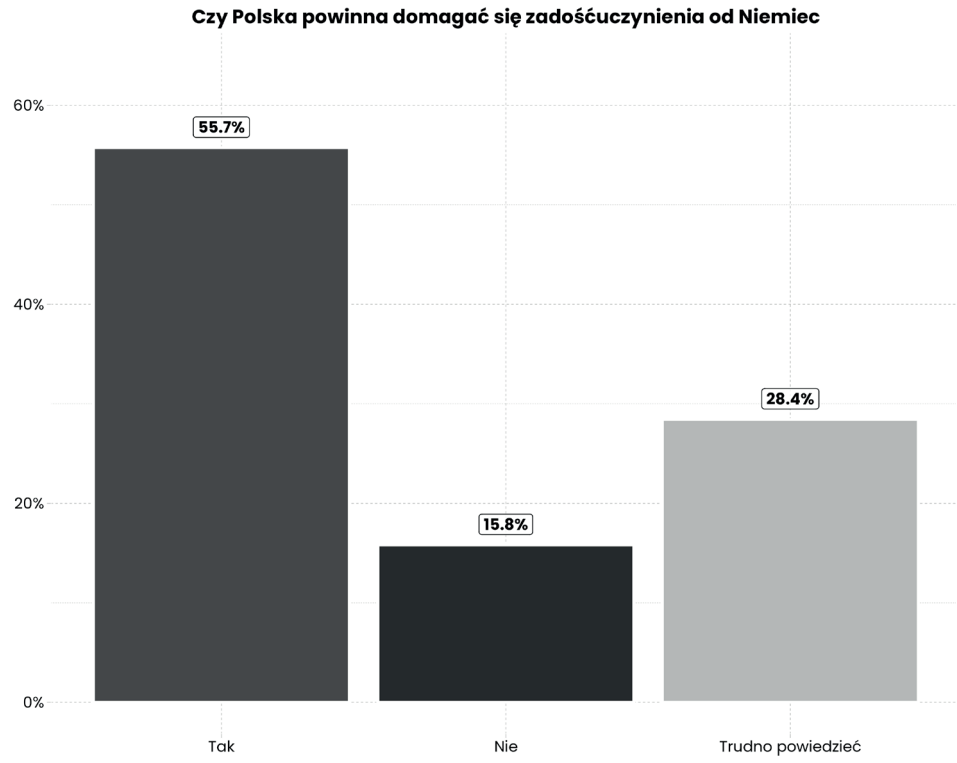

Zbliżony obraz rysuje się przy ocenach, czy Niemcy rozliczyli się za straty wojenne. Dla 58% respondentów rachunek jest otwarty, 30% nie ma jasnego zdania, a tylko 12% zajmuje odmienne stanowisko. Podobne wartości

wskazań uzyskano przy pytaniu o to, czy Niemcy uznają skalę polskich ofiar. Łącznie 48% wskazań potwierdzających uzyskało stwierdzenie przypisujące Niemcom zachowanie, które można interpretować jako paternalistyczne („pouczanie"). Przeważają w tym zakresie opinie wyrażane wśród przedstawicieli elektoratu prawicowego, ale efekt polaryzacji uwidocznił się najbardziej odnośnie do oceny aktualności problemu („sprawa historyków") i uznaniu negatywnego wpływu na relacje bilateralne. Jednocześnie uzyskane wyniki wyraźnie dowodzą wysokiej świadomości wewnątrzpolitycznego wymiaru sporu o rozliczenie przeszłości z Niemcami. Po stronie wyborców o orientacji centrowo-lewicowej uwidacznia się postawa pragmatyczna: dostrzeganie wagi kwestii o podłożu historycznym przy jednoczesnym nadawaniu priorytetu stabilności i kooperacji.

Analiza wyników wskazuje, że pamięć historyczna i problematyka podejścia do skutków II wojny światowej nadal istotnie kształtują społeczne postrzeganie relacji polsko-niemieckich. Szczególnie silne są przekonania, które można interpretować jako poczucie braku sprawiedliwości oraz asymetrii wobec historii. Jednocześnie znacząca część respondentów dostrzega polityczny wymiar sporów wokół tych kwestii.

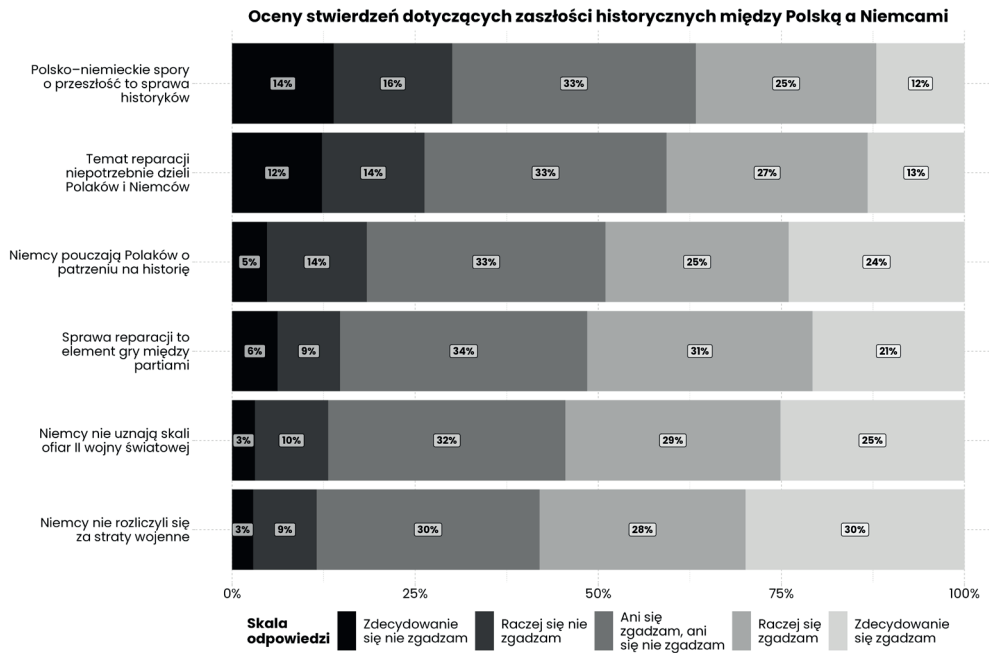

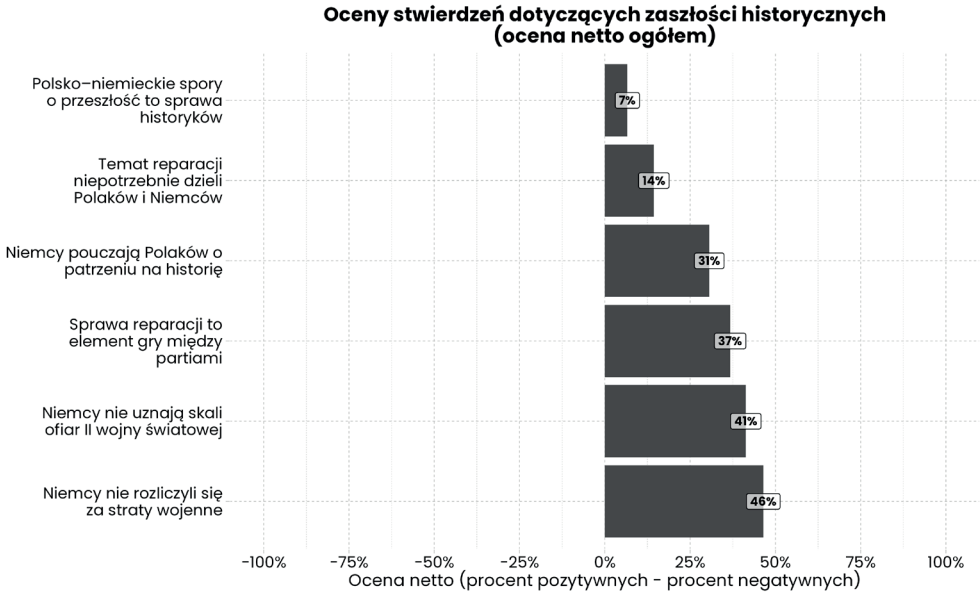

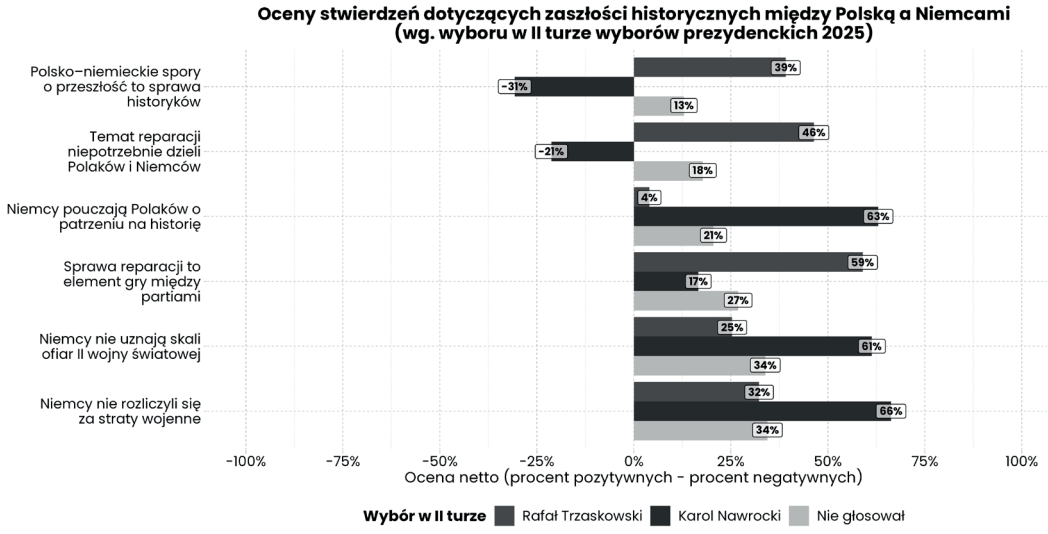

Funkcjonowanie sąsiedztwa Polski i Niemiec

Stwierdzenie, że w kryzysie Polska może liczyć na Niemcy, budzi podzielone opinie: 34% respondentów zaprzeczyło, 26% potwierdziło, a 39% wybrało odpowiedź neutralną. Zdecydowanie lepiej oceniona została gotowość Polski

do udzielenia wsparcia w takiej sytuacji: zakłada tak 41% respondentów, przeciwnego zdania jest 14% przy 44% niezdecydowanych.

Pogląd, że sytuacja gospodarcza Polski zależy od sytuacji w Niemczech, spotkało się z akceptacją 34% badanych, podczas gdy przeciwnego zdania było 22%. Z kolei zależność gospodarki niemieckiej od Polski jest postrzegana jako zdecydowanie mniejsza – jej występowanie potwierdza tylko 22% respondentów. Występuje zatem świadomość zależności między Polską i Niemcami, choć rozkład odpowiedzi można interpretować także jako niedowartościowanie gospodarczego wymiaru UE.

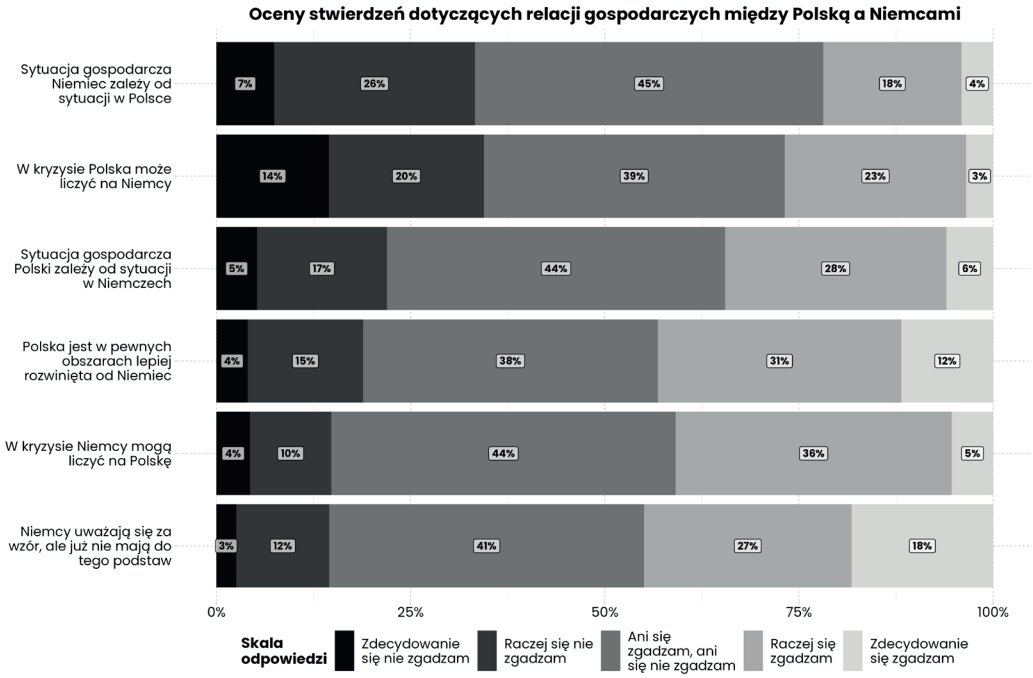

Z oceną, że Polska w pewnych obszarach jest lepiej rozwinięta od Niemiec zgodziło się 43% respondentów, co może wyrażać rosnące przekonanie o konkurencyjności gospodarczej Polski w wybranych sektorach, a także uznaniu skali modernizacji infrastruktury w Polsce.

Sceptycyzm wobec niemieckiego modelu rozwoju gospodarczego ujawnił się w ocenie stwierdzenia, że Niemcy uważają się za wzór, ale nie mają już do tego podstaw. Aż 45% respondentów podziela tę opinię, zanegowało ją 15%.

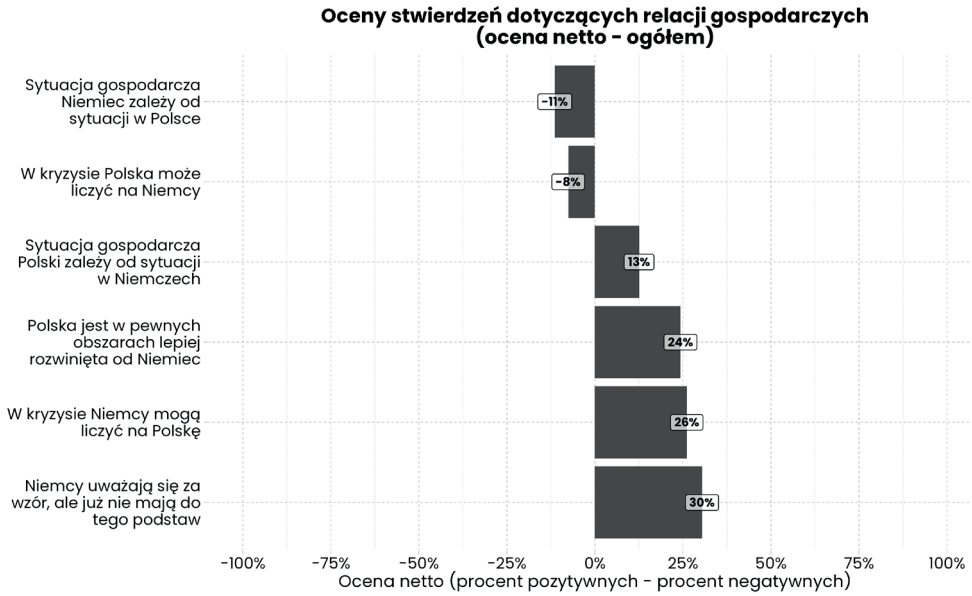

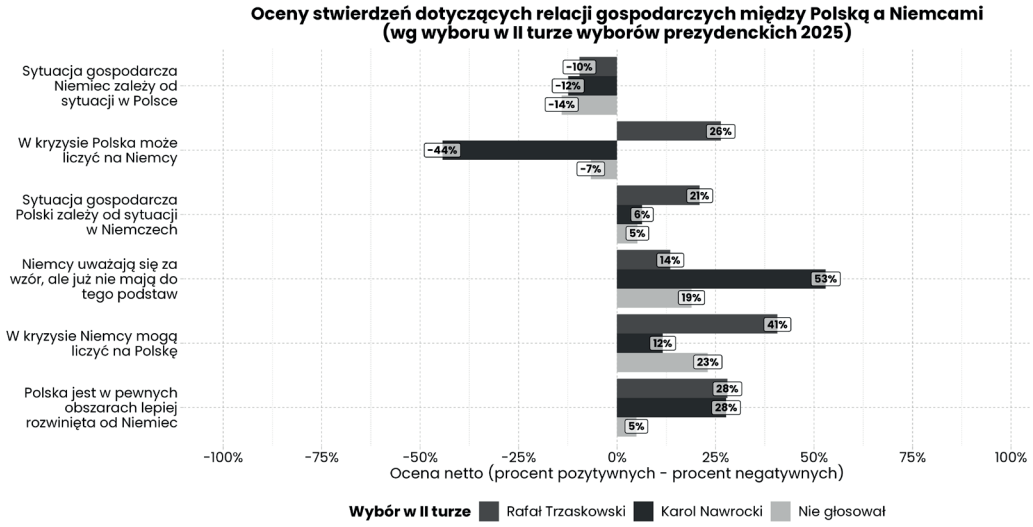

Rozpiętość odpowiedzi neutralnych w tej części kwestionariusza wyniosła od 38% do 45%, co może wskazywać brak pewności w społeczeństwie co do rzeczywistej skali wzajemnych powiązań gospodarczych.

Uzyskane wyniki mogą sygnalizować stopniową zmianę percepcji relacji gospodarczych między Polską a dominującymi w tej dziedzinie Niemcami, jednakże na razie raczej o charakterze selektywnym.

Przekonanie o sukcesie rozwojowym Polski zdaje się łączyć oba elektoraty, jednak osłabienie roli Niemiec jako modelu modernizacji bardziej uwidacznia się na prawicy. Wątpliwości wyrażane wobec wsparcia ze strony Niemiec w przypadku sytuacji kryzysowej korespondują z wyrażonym wcześniej brakiem zaufania w polityce bezpieczeństwa.

Profile klas postaw

Do analizy *LCA* wykorzystano 18 stwierdzeń odnoszących się do relacji polsko-niemieckich w trzech wymiarach: stosunków bilateralnych (zaufanie, wspólne interesy, znaczenie współpracy), relacji w ramach UE (rola Niemiec, zgodność interesów, asymetria wpływu) oraz kwestii historycznych (asymetria pamięci i zadośćuczynienia, znaczenie przypisywane aktualnie tej problematyce). Tak skonstruowany zestaw wskaźników pozwala uchwycić zarówno bieżące oceny polityczne, jak i interpretacje historyczne współtworzące zróżnicowane profile postaw. Optymalną liczbę klas wybrano na podstawie porównania alternatywnych modeli (od K=2 do K=10) oraz standardowych kryteriów dopasowania. Analiza wskazała na rozwiązanie siedmioklasowe jako najlepiej odpowiadające strukturze danych. Zapewniało ono również dobrą jednoznaczność przypisania, dzięki czemu można było uniknąć tworzenia klas o marginalnej liczebności. Przed estymacją wyodrębniono i wyłączono z analizy grupę respondentów nieuważnych, których wskazano w oparciu o statystyczne kryteria identyfikujące niepożądane wzorce wariancji odpowiedzi na baterie pytań (np. odpowiadanie „w linii", tj. tak samo na całą baterię).

Profile klas określono na podstawie warunkowych rozkładów odpowiedzi oraz przypisania respondentów według najwyższego prawdopodobieństwa przynależności. Dodatkowo sprawdzono współzależność lokalną między pozycjami, która była najsilniejsza w bloku stwierdzeń historycznych. Rozważono uproszczenie tego bloku poprzez łączenie pozycji we wskaźniki zbiorcze, jednak nie prowadziło to do istotnych zmian struktury klas ani jakości klasyfikacji, dlatego ostatecznie zachowano wszystkie 18 pozycji, co umożliwia bezpośrednie porównanie wyników z analizami opisowymi.

Najbardziej charakterystyczną cechą uzyskanej typologii jest duży udział klas o słabo wykrystalizowanych opiniach. Oprócz największej klasy (ok. 25%) respondentów nieuważnych KSL (Klasa: *Straight Liners*), której odpowiedzi pozostają bliskie neutralności, podobny charakter mają dwie kolejne klasy K7 oraz K3 (ok. 12% i 13%), cechujące się umiarkowanymi i niespójnymi ocenami. Łącznie obejmują one blisko połowę badanych, co wskazuje, że dla znacz-

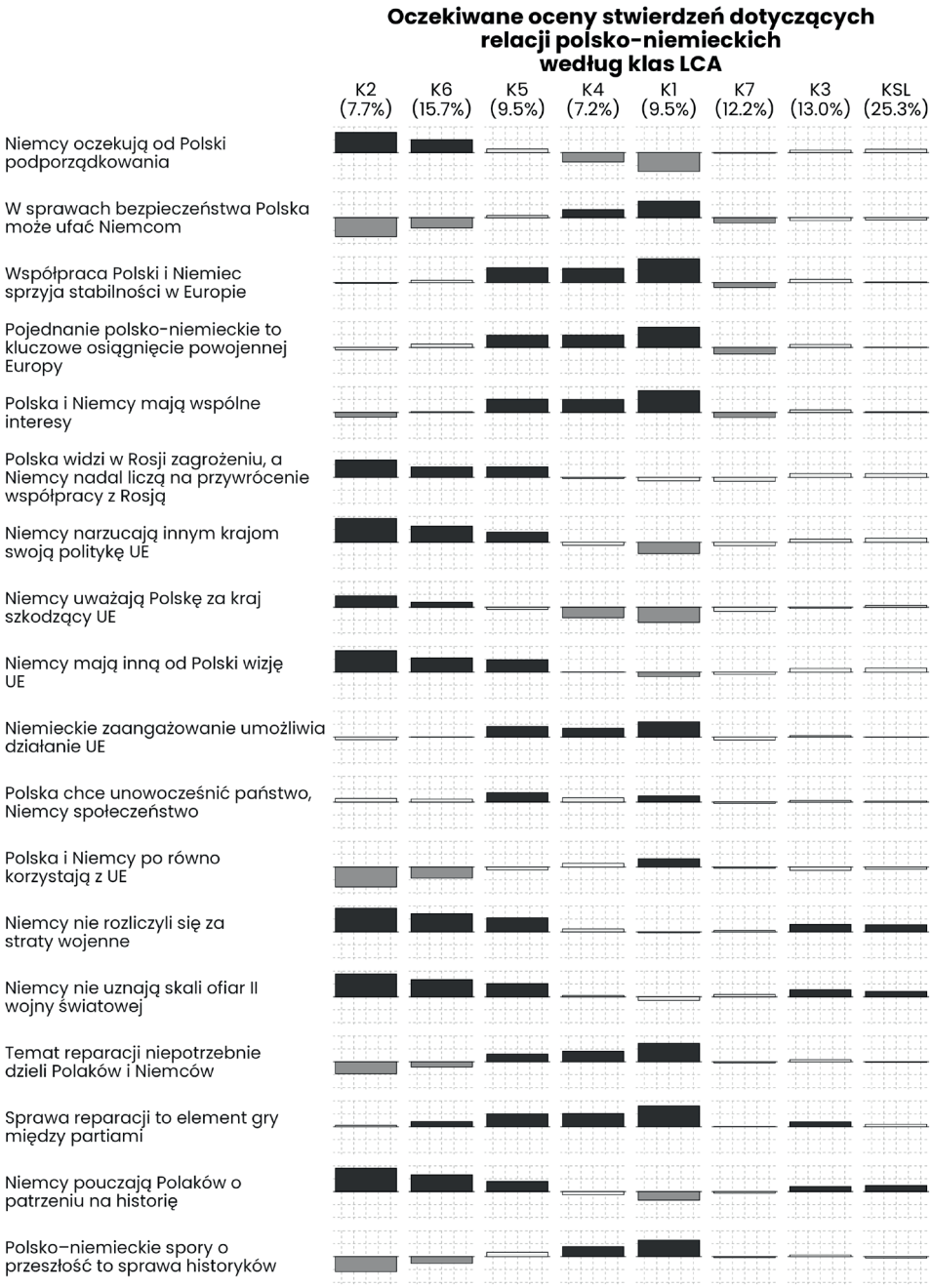
Oczekiwane oceny stwierdzeń dotyczących relacji polsko-niemieckich według klas LCA
K2 (7.7%)
K6 (15.7%)
K5 (9.5%)
K4 (7.2%)
K1 (9.5%)
K7 (12.2%)
K3 (13.0%)
KSL (25.3%)
Niemcy oczekują od Polski podporządkowania
W sprawach bezpieczeństwa Polska może ufać Niemcom
Współpraca Polski i Niemiec sprzyja stabilności w Europie
Pojednanie polsko-niemieckie to kluczowe osiągnięcie powojennej Europy
Polska i Niemcy mają wspólne interesy
Polska widzi w Rosji zagrożeniu, a Niemcy nadal liczą na przywrócenie współpracy z Rosją
Niemcy narzucają innym krajom swoją politykę UE
Niemcy uważają Polskę za kraj szkodzący UE
Niemcy mają inną od Polski wizję UE
Niemieckie zaangażowanie umożliwia działanie UE
Polska chce unowocześnić państwo, Niemcy społeczeństwo
Polska i Niemcy po równo korzystają z UE
Niemcy nie rozliczyli się za straty wojenne
Niemcy nie uznają skali ofiar II wojny światowej
Temat reparacji niepotrzebnie dzieli Polaków i Niemców
Sprawa reparacji to element gry między partiami
Niemcy pouczają Polaków o patrzeniu na historię
Polsko–niemieckie spory o przeszłość to sprawa historyków

nej części społeczeństwa relacje z Niemcami nie stanowią obszaru silnie odczuwanych oraz dobrze uporządkowanych przekonań.

Pozostałe klasy reprezentują bardziej wyraźne konfiguracje postaw. Klasa K1 (ok. 9,5%) charakteryzuje się konsekwentnie pozytywną oceną współpracy i znaczenia pojednania oraz stosunkowo wysokim poziomem zaufania i uznania korzyści z integracji europejskiej. Klasa K4 (ok. 7,2%) również dostrzega znaczenie współpracy, lecz w bardziej ostrożny i pragmatyczny sposób, bez jednoznacznie pozytywnej orientacji normatywnej. Klasa K5 (ok. 9,5%) wyraża sceptycyzm wobec relacji politycznych i roli Niemiec w UE, przy jednoczesnym częściowym uznaniu znaczenia współpracy. Klasa K6 (ok. 15,7%) prezentuje spójny profil nieufności, obejmujący zarówno bieżące relacje polityczne, jak i kwestie historyczne. Najbardziej jednoznacznie krytyczny profil reprezentuje klasa K2 (ok. 7,7%), której członkowie konsekwentnie zakładają konflikt interesów, dominację Niemiec i nierozwiązane spory historyczne, przy niskim poziomie uznania znaczenia współpracy.

Kluczowe wydaje się to, że dwie klasy skrajne, tj. K1, która można hasłowo scharakteryzować jako zwolenników współpracy i pojednania oraz K2 – odpowiednio obawiający się hegemonii i żywiący resentymenty, a zatem klasy najbardziej wyraziste, a przez to najłatwiejsze do amplifikacji w sferze publicznej, reprezentują stosunkowo nieduże odsetki społeczeństwa. Zdecydowanie liczniejsze są klasy pośrednie K6, K5 oraz K4, które reprezentują mniejsze natężenie postaw, jak również w pewnym stopniu bardziej złożone konfiguracje wskaźników.

Podsumowanie

Zrealizowane badanie opinii publicznej umożliwia bardziej szczegółową analizę społecznych uwarunkowań relacji polsko-niemieckich oraz tego, w jaki sposób społeczna percepcja partnera zagranicznego może wpływać na polityczne możliwości rozwijania współpracy między państwami. Na podstawie uzyskanych wyników można scharakteryzować dominujące w polskim społeczeństwie nastawienie do Niemiec i do relacji bilateralnych jako postawę o charakterze umiarkowanie pragmatycznym, w której elementy emocjonalne odgrywają relatywnie ograniczoną rolę. Skłania to do przyjęcia założenia, że intensywność sporu obserwowanego w debacie publicznej może nie w pełni odzwierciedlać rozkład opinii w całym społeczeństwie, a raczej odpowiadać jego ograniczonym liczebnie segmentom o wyrazistych opiniach. Podkreślić należy, że orientacja polityczna okazała się zmienną, która

może w największym stopniu różnicować opinie respondentów. Zróżnicowanie opinii w zależności od innych cech społeczno-demograficznych jest wyraźnie słabsze i nie zmienia zasadniczego obrazu dominujących postaw społecznych.

Uzyskane wyniki wskazują, że współpraca polsko-niemiecka posiada w polskim społeczeństwie relatywnie stabilną podstawę akceptacji. Powściągliwy charakter reakcji emocjonalnych wobec relacji z zachodnim sąsiadem można interpretować w ten sposób, że znaczna część społeczeństwa postrzega je przede wszystkim przez pryzmat ich funkcjonalnego wymiaru, a nie ideologicznych wizji. Takie podejście relacji nie musi oznaczać ich kwestionowania. Należy jednak zauważyć, że w dłuższej perspektywie ograniczone zaangażowanie emocjonalne może osłabiać społeczną podstawę do pogłębiania współpracy. Relatywnie niski poziom społecznego zaufania do Niemiec może utrudniać rozwój niektórych form współdziałania, zwłaszcza w obszarze bezpieczeństwa. Nie wyklucza to jednak podejmowania takich inicjatyw – dla uzyskania społecznej akceptacji mogą one wymagać bardziej intensywnej komunikacji politycznej i informacyjnej wyjaśniającej ich cele oraz znaczenie. Jest to szczególnie istotne w świetle wyników badania potwierdzających dużą wagę kwestii bezpieczeństwa w społecznych ocenach relacji międzynarodowych.

Wyniki badania dotyczące postaw wobec obciążeń historycznych relacji polsko-niemieckich związanych z doświadczeniem II wojny światowej potwierdzają wysoką wrażliwość społeczną w tej sferze. Przemawia to za zawężonym potencjałem uzyskania społecznej akceptacji dla polityki „normalizacji" rozumianej jako marginalizację kwestii doświadczeń wojennych i polityki pamięci w relacjach bilateralnych. Jednocześnie waga tego kompleksu tematycznego w społecznym postrzeganiu stosunków polsko-niemieckich nie powinna być interpretowana jako zamknięcie na debatę w tym zakresie.

Zastanawiające jest utrzymujące się poczucie społecznego dystansu w postrzeganiu relacji między Polakami a Niemcami. Pomimo ponad trzech dekad od przełomu politycznego w Europie Środkowo-Wschodniej, zjednoczenia Niemiec oraz ustanowienia nowej podstawy traktatowej stosunków polsko-niemieckich, a także ponad dwudziestu lat wspólnego członkostwa w UE, aż 80% respondentów nie dostrzega oznak postępującej integracji między społeczeństwami obu państw. Wynik ten wskazuje na istotną rozbieżność między stopniem instytucjonalnego zbliżenia obu krajów a jego społeczną percepcją. Zjawisko to zasługuje na pogłębioną analizę, zwłaszcza w kontekście czynników historycznych, politycznych i komunikacyjnych wpływających na sposób postrzegania sąsiedztwa polsko-niemieckiego.

Bibliografia

Adamus R.(2025), *Stanowisko niemieckiej opinii publicznej dotyczące polskich roszczeń z tytułu II wojny światowej*. Roczniki Administracji i Prawa, XXV, z. 4, s. 357-366.

Babbie E. (2003), *Badania społeczne w praktyce*, tłum. W. Betkiewicz i in., Warszawa.

CBOS (2015), *Autoportret Polaków i postrzegany dystans kulturowy wobec sąsiadów*. CBOS. Komunikat z badań nr 126/2015.

CBOS (2025a), *Stosunki polsko-niemieckie: ocena i najważniejsze kwestie*. Opracowali B. Rogulska, J. Kujawski. CBOS. Komunikat z badań nr 111/2025. Warszawa.

CBOS (2025b), *Kontakty Polaków z Niemcami*. Opracował J. Kujawski. CBOS. Komunikat z badań nr 116/2025. Warszawa.

CBOS (2026), *Stosunek Polaków do innych narodów*. Opracował J. Kujawski. CBOS. Komunikat z badań nr 16/2026. Warszawa.

Cichocki P., Lewandowska A., Nowosielski M. (2013), *Dynamika niemieckiej opinii publicznej. Wizerunek Polski i Polaków w Niemczech*. Poznań.

Collins, L. M., Lanza, S. T. (2010), *Latent class and latent transition analysis*: *With applications in the social, behavioral, and health sciences*. Hoboken, New Jersey.

da Conceição-Heldt E., Mello P.A. (2018). *Two-Level Games in Foreign Policy Analysis*. w: Oxford Encyclopedia of Foreign Policy Analysis, edited by Cameron G. Thies. New York. s. 770-789.

Czaputowicz J. (2022), *Teorie stosunków międzynarodowych*. Warszawa.

Dolińska X., Fałkowski M. (2001), *Polska-Niemcy. Wzajemny wizerunek w okresie rozszerzania Unii Europejskiej*. Warszawa.

Instytut Demoskopii w Allensbach. (2011), *Poważny krok w kierunku normalności. Stan stosunków polsko-niemieckich. Wyniki reprezentatywnych badań opinii publicznej w Polsce i w Niemczech*, Allensbach.

Kucharczyk J., Łada-Konefał A. (2025), *Wspólne wyzwania, odmienne spojrzenia*, Barometr Polska–Niemcy. Warszawa.

Lazarsfeld P. F., Henry N. W. (1968), *Latent Structure Analysis*. Boston.

Malinowski K. (red.) (2017). *Polskie elity polityczne wobec stosunków z Niemcami w ramach Unii Europejskiej*. Poznań.

McCutcheon, A. L. (1987), *Latent class analysis* (Quantitative Applications in the Social Sciences, No. 64, SAGE University Paper). Newbury Park.

Pariser, E. (2012), *The Filter Bubble: What the Internet Is Hiding from You*. New York.

Polska w oczach Niemców (2023), Raport PISM. Redakcja merytoryczna i wstęp: R. Formuszewicz. Warszawa.

Putnam, R. D. (1988), *Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-Level Games*. "International Organization" 42(3), s. 427-460.

Raunio T., Wagner W. (2020), *The Party Politics of Foreign and Security Policy, Foreign Policy Analysis*, Volume 16, Issue 4, s. 515-531.

Wierzbiński J., Kuźmińska A. O., Król G. (2014), *Konsekwencje wyboru typu skali odpowiedzi w badaniach ankietowych*. „Problemy Zarządzania" 12/1, s. 113-136.

Dr Ryszarda Formuszewicz, koordynatorka projektu „Dialog polsko-niemiecki" w Instytucie Zachodnim (formuszewicz@iz.poznan.pl)

Dr Piotr Cichocki, adiunkt, Zakład Studiów nad Dynamiką Społeczną, Wydział Socjologii UAM, Poznań (piotr.cichocki@amu.edu.pl)

Keywords: Germany, German-Polish Relations, public opinion

ABSTRAKT

The public opinion survey was designed to provide an in-depth analysis of the social factors shaping Polish–German relations, taking into account the security context and historical experiences. Analysing the results helps to answer questions about the level of mutual trust, how Germany is perceived within the European Union, and public preferences regarding bilateral cooperation. The findings of this research provide a basis for further scholarly reflection on how social attitudes and national political debates influence the development of relations between Poland and Germany.